

Varadinum, 1092–1992

A kellemes tavaszi megújulásban, május 10-én gazdag rendezvénysorozat kezdődött el a Varadinum keretében. Nagyvárad és Bihar vidéke hármaskorú jubileumot ünnepelt.

I. László (1077–1095), első lovagkirályunk a keleti országrész egyházi erősítésére monostort alapított Váradon. Az alapítás után egy prépostot és 24 kanonokot helyezett el itt. Nem sokkal ezután a Szent István által létrehozott bihari püspökség székhelyét Bihar helységből Nagyváradra helyezte át, s a váradi szervezet így püspökséggé vált. László szorgalmazta a két Árpád-házi király, István s Imre szentté avatását, s ez 1083-ban megtörtént. Ezt az esztendő, mint a számba vehető legkésőbbi dátumot tekintik a püspökség és a város alapítási évének. Írásos emlék *1092-ben említi először Váradot*.

A második ünnep *I. László király szentté avatásának 800. évfordulója*. Szent László 1095. július 29-én halt meg Zólyomban, és Somogyváron temették el. A két utód, Könyves Kálmán és az utolsó bihari dux, Álmos herceg kezdeményezésére 1096 és 1098 körül László holttestét Somogyvárról Váradra vitték. A legenda szerint a megtiszteltetésért versengő két püspökség, Zágráb (Szent László 1094-ben alapította) és Várad között istenítélet döntött. A gyászszekeret – rajzát a Képes Krónika őrzi – vontató ökrök az éjszakában maguktól indultak el az országúton kelet, tehát Nagyvárad felé. László sírja Váradon hamarosan zarándokhellyé lett, a település pedig a középkori Magyarország második legfontosabb vallási és szellemi központjává fejlődött. III. Béla kezdeményezésére 1192. június 27-én zajlott le a szent életű lovagkirály hivatalos szentté avatása. Ettől kezdve kultusza szinte egész Európában elterjedt, s a XVI–XVII. századig elevenen élt.

A harmadik nagy évforduló a *török kiűzésének 300. évfordulója*. Az 1692. április 29-én elkezdődött, és június 6-án a megadási feltételek elfogadtatásával záruló küzdelem 32 éves török uralom alól szabadította fel az egykor büszke Vég-Váradot.

Nagyvárad – a középkor után – többször emelkedett kimagasló egyházi-kulturális és városi rangra az évszázadok zivataráiban. Így Vitéz János püspöksége idején (1445–1465) a magyarországi reneszánsz igen jelentős központja volt. A püspök európai hírnevű költő rokona, Janus Pannonius – Mátyás király kedvenc embere – szívesen töltötte idejét nagybátyja „híres, gazdag” könyvtárában, ahol a vers is könnyen megfogant. A város értékeit, emlékeit megismerve és gazdagodva általuk – híres versében, a Búcsú Váradtól címűben olvashatjuk – nehéz szívvel válik meg fiatal éveinek e kedves színhelyétől.

Mai világunkban Nagyvárad és egyben az egész erdélyi magyarság egyházi-szellemi vezérei a Király-hágón túli részek katolikus, illetve református püspökei: Tempfli József és Tőkés László. A hármaskorú évforduló nagyszabású rendezvénysorozata az ő irányításukkal zajlott most május 10. és 17. között.

Reménytelen évtizedek után az ünnepségek megnyitására a Vártemplomban került sor. Itt a belső várat eredetileg Bethlen Gábor és a két Rákóczi fejedelem építtette a középkori székesegyház és a püspöki palota helyére. A XIX. században történt újbóli átépítések határozták meg a vár végleges, ma látható arculatát. A Vártemplom épületét, amely oly sokáig elzárva romladozott és a deportáltak, majd más rabok szenvedéseinek színhelye volt, áldozatos munkával felújították. Belső falait a neves művész, Morvay László által ajándékozott, súlyos milliókat érő tűzzománcok díszítik. Az oltár fölött elhelyezett feszületet – egyetlen darab fából – egy idős német művész faragta és adományozta Váradnak. A megnyitóünnepség során Tempfli József megyés püspök szentelte meg a méltó jogait visszanyerő hajlékot. A hálaáldozat itt most azért is emelkedett fel a hatalmas tömegben összegyűlt emberek szívéből, mert – mint Mécs László Üzenet haza című versére utalva Tempfli püspök úr kiemelte – a felszínes eszmék elszaladnak, ám az ősi eszmék és értékek megmaradnak. És ezek továbbra is értékeink őrzésére, vigyázására kell hogy ösztönözzenek bennünket.

A rogériuszi református templom alapkövének letétele. Igét hirdet Tökés László református püspök, a jobb szélen Tempfli József katolikus megyés püspök

Az ünnepnyitó ökumenikus misén, istentiszteleten a nagyvárad i egyházak képviselői vettek részt. Tempfli József katolikus megyés püspök és Tökés László református püspök mellett Máthé Csaba evangélikus, Boda József unitárius és Veress Ernő baptista lelkészek hirdettek igét. Jelen volt még a görög katolikus lelkész.

Mint a 122. zsoltárban Jeruzsálem dicsősége, itt most Nagyvárad újjáéledésének reménye született meg. Az elhengerített kő példázatára utalva indította beszédét Tökés László. „A zárándokok elégtételével veszedelmek ellenében elérkeztünk Sion hegyére. Vándorlásunk hosszsan tartó volt. Életünk maga zárándoklat, de tovább terjed a koporsónál, az alfától az omegáig, a létől az örökléig vezet. Jövevények és zsellérek vagyunk ezen a világon, de megvilágosodik Isten útja, a Cethalra felkapaszkodunk. Célirányos a vándorlásunk térben és időben. Isten felé emelkedés és nem elvándorlás. Múlt, jelen és jövő sűrűsödik össze az életünkben, népünk életében. Beszélő kövek vesznek körül bennünket, és mi mindent regélnének az évszázadok zivataraiából! Nem az ígélet földjére, de ide, most eljutottunk” – vet számot a püspök. „Egész közösségünk hirdeti ma: erős várunk nekünk az Isten! Könyörgés legyen ez a nap: Szent László városa Jeruzsáleme legyen népünknek, életünknek! Hirdesse: él az Isten!”

De ne csak a múltat, a jövőt is hirdesse ez a város. „Ahová feljárnak a nemzetségek, az Úr nemzetségei bizonyosságul Izraelnek, az Úr nevének tiszteletére.” Vele vagyunk, szövetségesei vagyunk mindnyájan. Minden nemzet itt találkozhat, minden nemzet Jeruzsáleme lehet e város.”

„Ez a város nekünk is hazánk, és kinek, ha nem nekünk? Isten ígését, a múltat hirdetik ezek a kövek. Becsüljük meg magunk” – hangzik Tökés László biztató szava. „Ne csüggedjünk el. Kicsi sereg is erő forrása lehet, sugározza erejét az eljövendő életre, évekre! Mutasson utat a távolból jövőknek, magasodjék felül ez a város a részeken, mint egykor Szent László városa. Mint végvár – a magyarság életében!

Nemzetségek, nemzedékek vendégeikkel tegyenek bizonyosságot: az ő dicsőségére épült e város! Történjék minden ékesen, szép rendben, Isten dicsőségére. – Nem öncélú ez a dicsőség. Várad polgárai nyelvek, hitek nagy közössége. De fontos, hogy úgy tudjunk élni, cselekedni, hogy az Isten dicsőségére legyen. Így teljesítjük be keresztényi-keresztényi hivatásunkat. A cselekvés, a munka igen fontos most: minden cselekedetünk öregbítse Várad egykori fényét, emelje az egykori magaslatra a várost. Hogy ökumenikus közösségként éljünk, és örömben teljesedjenek ki ünnepeink.”

Boda József unitárius lelkész – a szent királyok emlékét idézve – figyelmeztet, hogy szellemük él és a fennmaradáshoz példázat. A város hívő népe betérhetett a templomba. A hit, a szeretet győzelmét hirdeti ez a beteljesedés. Hinnünk kell, hogy az ünnep virágossá hinti be azt a lelki utat, amely a templom felé vezet, hogy járható legyen azután is! Mert – amint Veress Ernő baptista prédikátor hangsúlyozta – szabadság és szentség Isten ajándéka meg igénye is. Mindkettő tartozéka az életünknek...

A nyitó ünnepség másik központi mozzanata a Rogériusz negyedi református templom alapkövének letétele és megáldása volt. Az itteni ünnepség vezetője Fazakas Sándor református lelkész, a leendő templom prédikátora. Mellette a beláthatatlan tömegben összesereglett hallgatóságához Tempfli József és Tökés László püspökök, lelkészek, köztük a csillagvárosi és görög katolikus lelkész, Szilágyi Aladár egyházmegyei főgondnok, az RMDSZ részéről Demény Lajos történész, az Egyesült Államokból érkezett 29 lelkész és nem lelkész nevében a képviselő vezetője, majd Miske László színművész szól.

Az elhangzó nemes gondolatok közül több – bizonytalanság – kicsirázik a figyelő-értő lelkekben, az összesereglett nagy közösségben. Az a nép, amely templomot tud építeni, önmagára talált, visszatalált Istenéhez. Megtalálta gyökereit, hivatására ébredt. A kezdeti lelkesedések, majd megtorpanások után a nép is kezd beleszólni sorsába, sorsa alakulásába. Elkezdtek keresni egymást, és most építenünk kell! Városainkat újból lakjuk be, ezt parancsolja az úr, bár a korai halálok, a születések apadása, s az elvándorlások miatt megszegényedtünk. Mint Fekete Gyula író és dr. Czeizel Endre az anyaországban, Tökés László püspök a leszakadt részek magyarságát figyelmezteti arra, hogy „az Élet él és élni akar”. Hogy méltatlanok vagyunk egy jobb sorsra, ha nem az élet cselekedeteit cselekedjük. Lakjatók, építsétek meg a romokat! – hangzik a figyelmeztetés. Képletes lelki építményről is szó van! Mindarról, amik vagyunk. Összekuszálódtak az értékeink, belső értékeink vonatkozásában is önmagunkra kell találnunk. Éledés tapasztalható, de messze vagyunk még attól, hogy megtettük volna, amit megtehetünk.

Népünk közösségében kell gondolkodnunk, ugyanakkor a nagyváradi Sion minden igaz hitű közös temploma kell hogy legyen. Hogy jobbra fordulhasson a falvaikból elüldözött embereknek itt a Rogériusz negyedben is a sorsa. Minden nyelvű és hitű emberek közösségében kell igyekeznünk, hogy méltók lehessünk az ügyhöz, amelyet vállaltunk. Ebben az igyekezetben jó érzés, hogy a világ több országában, az Óceánon túl is törődnek velünk. Onnan szól most az intés: a jövődönék kell szolgáljunk, ezért a jövő kihívásait vállalni kell! Hogy az elsüllyedt falvak elnémult harangjai újból megszólalhassanak. A tervek szerint Margittán, Cserpatakon és a megye más településein is hamarosan újabb templomok épülnek. Hallgatózzatok – figyelmeztet Tempfli püspök úr –, fönna a fergeteges égen szólnak Erdély harangjai! Hiszünk benne, hogy a rogeriuszi templom harangja belátható időn belül megkondul...

...I. László király saját szenteket akart adni népünknek, amikor I. István és Imre szentté avatását a Szentszéknél siettetette. Am életével önmagát is nekünk ajándékozta. Emlékét, szellemét nemcsak Biharban, Nagyváradon őrzik, hanem a magyar nyelvterület sok-sok pontján. Például a székelyföldi templomok közül a gelencei és a bibarcfalvi templomfalakon láthatók a Szent Lászlót és a kunt ábrázoló freskók. Ez utóbbit 1972-ben Vigh István tárta fel, illetve rekonstruálta. Emberi példáját, emlékét szívünkben őrizzük, akárcsak az imává, halk könyörgéssé nemesedett, a székelység legendás megsegítésére utaló Janus Pannonius-i sorokat:

*S te is, lovas király, rőt vértetben,
Ki roppant bárdot markolsz harcrakészen,
Kinek márvány övezte síri szobrát
Kiverte egykor gyöngyöző verejték,
Szent László oltalmaz, s te légy vezérünk!*

Hogy méltók lehessünk – nemcsak a Varadinumhoz hasonló, impozáns és gazdag ünnepségsorozathoz, amelynek hívására az egész világon nagy volt a megmozdulás, hanem ahhoz az ügyhöz is, amelyet kinek-kinek a maga helyén vállalnia kell. Hogy a jövő kihívásait – népünk közösségében gondolkodva – mindnyájan valóban vállalni tudjuk.

Finta Ella

Vidéki honismereti híradók szerkesztőinek tanácskozása

Szob, 1992. március 21–22.

Hatodik alkalommal, mintegy 40 résztvevővel rendezte meg a Honismereti Szövetség a különböző honismereti jellegű periodikák, kiadványok, honismereti érdeklődést is mutató vidéki lapok szerkesztőinek a tanácskozását. Ily módon az összehívottak köre az eredeti szándékhoz képest bővült, ami jelzi a honismeretnek mint témának és mint szemléletnek a terjedését, az iránta megnyilvánuló érdeklődés erősödését.

Az egybegyűlteket *Kánya József*, a város polgármestere üdvözölte, méltatta a tanácskozás jelentőségét, bemutatta Szob város múltját és jelenét. A nagy múltú település hanyatlása már akkor kezdődött, mikor a Trianonban megkötött békeszerződés értelmében egyszeriben határ menti községgé vált, s elszakították az Ipoly jobb partján lévő területeket, amelyekkel természetes gazdasági kapcsolata volt. Gimnáziuma 1981-ben szűnt meg, s a hagyományos foglalkozások – halászat, kőbányászat – is fokozatosan elsorvadtak. A gyümölcsfeldolgozó üzem azonban lehetővé teszi, hogy a település ne küszködjön munkaerőgondokkal. Kánya polgármester büszkén szólott a város nemzetközi hírű fúvószenekaráról, rangos táncgyűjtéséről és jó hírű könyvtáráról, amelynek legerősebb oldala éppen a helytörténeti anyag.

Dr. Kanyar József, a Honismereti Szövetség elnöke szólott a honismereti kiadványok jelentőségéről a mozgalom szempontjából. Kifejtette, hogy a periodikák milyen széles körét kellene áttekinteni, hiszen – mondotta – „az adattárak, a krónikák, az olvasókönyvek, az emlékkönyvek, a historia-domusok, a helytörténeti tanulmánykötetek, a történeti esszé-gyűjtemények, az életrajzok, a kismonográfiák, a naplók, a hírmondók, a nótáskönyvek, a történeti antológiák, a dalgyűjtemények, a közművelődési naplók, a szülőföldtallózók, a sírfelirat-gyűjtemények, a földrajzi nevek breviáriuma, a falu- és régiótörténetek, a természetrajzi naptárak, a műemlékvédelmi emlékhelynaplók, a nemzeti emlékhelykönyvek és -lajstromok, a szülőföld-breviáriumok, az etnográfiai albumok, és még sorolhatnám tovább az inventáriumokat, a kalendáriumokat, a veszteséglistákat, a halottnévjegyzékeket, az iskolai értesítőket, a táncházi műsorokat, az eseménynaptárakat, évfordulós naptárakat, utcanevek lajstromait, helytörténeti tükröket, s végül, de nem utoljára a Szobi Hírnököt, ami éppen a mai napon jelent meg az önkormányzat kiadásában”.

Az előadó – hivatkozva a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében megjelenő Szülőföldünk című honismereti kiadványra – megemlítette, hogy mintegy 28 honismereti periodika van az országban, évente 150 ív terjedelemben jelennek meg, összesen 25 ezres példányban. „Az az érzésem – mondta Kanyar József –, hogy a hazai honismeretet a kiadványai tették naggyá és ismertté ebben az országban. De a honismereti kiadványok jelentősége napjainkban is egyre inkább növekszik, s még inkább növekedni fog, ha a honismeret végre megkapja méltó helyét a hazai közoktatásban és a nemzettudat erősítésében. A sztálini-marxi ideológiák korszakában ifjúságunk elfordult a történelemtől. Megkopott a történelemtanárok tekintélye is ebben az országban, megszűnt a hazai történelem »szent tárgyként« való tanítása. Százados történelmi igazságaink kemény doktrínái puha és málékony ideológiai tételekké, hazug nagyhatalmi törekvéseket szolgáló internacionalista szemináriumi töltelékanyagokká váltak.”

Ezt követően *Mándli Gyula*, a Pest Megyei Honismereti Egyesület alelnöke, a Szobi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője mutatta be az ország minden részéből elküldött honismereti kiadványokat. Kiderült, hogy a kimondottan honismereti jellegű, a megyei honismereti egyesületek által kiadott periodikák mellett leginkább azoknak a megyei, a regionális, városi, községi, napi-, heti- vagy havilapok száma gyarapodott, amelyeket rendszerint egy-egy (vagy több) önkormányzat ad ki, s amelyekben a település és a különböző pártok információi mellett helyet kapnak az egyházi élet és az egyháztörténet helyi vonatkozásai, a néprajz, az egyesületek élete, de különösképpen a honismeret. Mint mondotta: van néhány helyi lap, amelynek túlnyomó része honismeret, azon belül is elsősorban helytörténet. Ilyen például a Kocséri Híradó, a Csákvári Hírmondó, a Füredi Hírek, a Szobi Hírnök. Ugyanakkor sajnálkozva mondta el, hogy noha már többször is ígéretet kaptak arra, hogy a Pest Megyei Hírlap hetente egyszer lehetővé teszi: egy teljes oldalon bemutassák a megye honismeretének valamely területét, egyesületük mégsem kap rendszeres megjelenési lehetőséget.

Minden honismereti kiadvány közös problémájáról beszélt *Halász Péter*, a Honismeret szerkesztője. Elmondta, még mindig keresik a lehetőségét annak, hogy a különféle kiadványok egy állandó helyen árusíthatók, illetve beszerezhetőek legyenek, de addig is kéri, hogy minden honismereti sajtótermékből küldjenek a Honismereti Bibliográfia számára. Lényegében hasonló témát vetett fel *Arató Antal*, az OSZK munkatársa, mikor elmondta, hogy miért fontos a köteles példányok következetes eljuttatása a szükséges helyekre. „Ezek a művek – mondotta – akkor érkeznek be, ha az önök közreműködésével és biztatására az előállító nyomdák eleget tesznek azoknak a jogszabályoknak, amelyek a köteles példányok sorsáról rendelkeznek, s amely jogszabály még a múlt században született. A beküldés rendszertelensége jórészt abból származik, hogy a nyomdák a köteles példányok küldésének kötelezettségét visszapasszolják a kiadóhoz. A kiadó ugyan vállalja, hiszen jogosan szeretné, hogy az ő kiadványa ott szerepeljen a Széchényi Könyvtár katalógusában. Így nem kapják meg a sokszorosított kimutatást, ami alapján meg tudják mondani, hogy hány ív terjedelemben jelennek meg egy megyében a helyismereti kiadványok. A legfontosabbak természetesen azok az iskolai értesítők, műsorfüzetek, amiket ugyanúgy a honismereti kiadványok körébe kell venni, de nem kerülnek terjesztésre. Így pedig elvesznek a történeti kutatás számára. A nyomda kötelezettsége volna, hogy minden kiadványból egy példányt megküldjön a megyei könyvtárnak. Ezt mint kiadónak, el kell várni a nyomdától. Ha erre végképp nem hajlandó, érdemes másik nyomdát keresni. De amennyiben úgy gondolják, megtehetik, hogy a kiadók küldik be a köteles példányokat. Én tüzetesen megnéztem a jelenlévők listáját, azokat mondom, akik nem küldik: a Szolnok Megyei Levéltár, a Heves Megyei Levéltár füzeteti példál nem érkeztek meg. Sok esetben 70 alá is csökkentik a példányszámot, hogy megmaradjon a sorozat. 70 alatt ugyanis nem kell köteles példányt szolgáltatni.

A köteles példányok száma azért 16, mert azokat az OSZK továbbküldi a régiók könyvtáraiba, a szakkönyvtárakba, a parlamenti könyvtárba. A legjobb helyekre jutnak el tehát így a kiadványok, bekerülve a tudományos élet vérkeringésébe.”

A vidéki honismereti folyóiratok szerkesztői közül a legtöbbet idézett Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Szülőföldünk című lap eddigi szerkesztője, *dr. Kováts Dániel* elmondta, hogy 18 esztendővel ezelőtt azért indították a folyóiratot, hogy a honismereti mozgalom önkéntes munkatársai számára teremtsenek nyilvánosságot. „Egy ilyen kiadvány legfőbb feladata, hogy fórumot adjon annak, aki már dolgozott, és sikerélményhez juttassa azokat, akiknek van affinitásuk a mozgalomhoz, továbbá, hogy visszaadjunk valamit azoknak, akikről összegyűjtöttük az anyagot.” *Rémiák Tibor*, a lap jelenlegi szerkesztője, ehhez azt tette hozzá, hogy a Szülőföldünk nemcsak a megye jelenlegi nevét adó három, hanem a területéhez tartozó további két megyetörédék (Gömör és Torma) honismeretét is vállalja, sőt, a határon túli magyar területekét is.

A Komárom-Esztergom megyei honismereti kiadványokról beszélt *dr. Sárny Szabó Éva*. Néhány más véleménnyel szemben, miszerint túl széles körűre vontuk volna a tanácskozás során a tárgyalta kiadványok körét, Sárny Szabó Éva örömeinek adott hangot, amiért a honismereti híradók készítőin kívül eljöttek a városi, községi újságok szerkesztői, képviselői is. Hiszen ezek száma növekedett leginkább. 1989-ben, mikor Kisbérben megrendezték a *Honismeret a vidéki lapokban* témájú tanácskozást, megyéjükben mindössze öt ilyen jellegű lap jelent meg, míg most negyvenhárom sikerült számba venni,

de éppen a köteles példányok beküldésének elmulasztása miatt ennél több is működhet, s több-kevesebb helyet valamennyiben kap a honismeret.

Vecsernyés János, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke elmondta, hogy az Olvasótáborok Megyei Egyesületével közösen kívánják fölmérni a megyében megjelenő honismereti kiadványok körét. Beszél a lap rovatainak kialakítása során követett koncepcióról, s arról, hogy ezután „enyhén” tematikus számokat kívánnak kiadni, mégpedig az elkövetkező években a honfoglalás 1100. évfordulója lenne a legfontosabb téma és elv.

A Bács-Kiskun Megyei Honismereti Közleményeket szerkesztő *Körösi Ilona* arról beszélt, hogy kiadványuk „a honismeret minden területét felölelő, de elsősorban történeti-néprajzi irányultságú regionális folyóirat” kíván lenni, amelynek szerkesztése során fontos feladatnak tartják a hitelesebb, tárgyilagosabb történelmi tudat formálását. Hangsúlyozta, hogy amikor XVIII–XIX. századi történeti-néprajzi témájú írásokat jelentetnek meg, akkor nem maradhatnak a mai Bács-Kiskun megye közigazgatási határain belül.

A Balassagyarmati Honismereti Kör képviselőjében *Vas Agnes* szólt városuk honismereti kiadványáról. A Balassagyarmati Honismereti Híradó lehetőséget nyújt a város más egyesületeinek, például a Komjáthy Jenő Irodalmi Társaságnak is a nyilvánosság előtti szereplésre. A lap terjesztésében sokat segítenek a Balassagyarmati Baráti Kör tagjai, akik szerte az országból előfizetik a lapot.

A honismereti híradókon kívül számos honismereti vagy honismereti jellegű kiadványról esett szó a szobi tanácskozáson. Így *Nagy Károly* beszámolt arról, hogy az oly súlyos foglalkoztatási gondokkal küszködő Ózdon talán a kultúra az, amely a legkevésbé sínylette meg az átalakulást. Ehhez természetesen olyan emberekre van szükség, mint a Megyei Honismereti Bizottság elnöke, aki hatalmas energiával és tapasztalattal igyekszik előteremteni a kiadványokhoz szükséges pénzt. A Lajos Árpád Honismereti Kör – immár 22 esztendeje – két periódikát jelentet meg rendszeresen. A Lakóhelyünk Ózd című a kör tagjainak kisebb-nagyobb írásaiból állítják össze, az Ózdi Honismereti Közlemények pedig egy-egy szerző nagyobb lélegzetű tanulmányát közli. A kör összeállított és kiadott egy Honismereti Olvasókönyvet a volt ózdi járás területén lévő településekről, ám az azóta elkészített megyei helytörténeti olvasókönyv anyaga évek óta kéziratban várja sorának jobbra fordulását.

Ortutay András, az Esztergom és Vidéke rovatvezetője elmondta, hogy az immár harmadik évfolyamában járó hetilap rendszeres helytörténeti rovattal jelenik meg. Példamutató kapcsolatot alakítottak ki a túlparti testvérváros, Párkány lapjával, a kétnyelvű Párkány és Vidékével. Cikkeket vesznek át egymástól, és a szerzők kölcsönösen írnak egymás lapjába. Mivel Esztergomnak van egy szinte teljesen szlovákok által lakott társtelepülése: Pilisszentlélek, tervezik, hogy évente egyszer közös számot adnak majd ki részben magyar, részben szlovák nyelven. A felszólaló, aki egyben a megyei levéltár vezetője, felhívta a figyelmet az olyan lehetőségekre, mint amelyet például a 15 éves háború közelgő 400. évfordulója kínál. Esztergom 1594–1595-ös ostrománál fél Európa harcolt a város török alóli felszabadításáért, sokan áldozták életüket, s az erre való emlékezés jó alkalmat teremthet arra, hogy az emlékeket tudományosan feldolgozzák és közösen ünnepeljék meg az évfordulót.

Az elmúlt években bekövetkezett rendszerváltás során a honismereti mozgalom nem egy jeles munkatársa választotta a közvetlen politikálás útját, így többen lettek közülük polgármesterek is. A mozgalom reménykedhet abban, hogy felelős beosztásukban sem feledkeznek meg korábbi célkitűzésekről és érzelmi kötődésekről. Hogy vannak és lesznek ilyenek, azt mutatta *Fodor Istvánnak*, Jászjákóhalma polgármesterének felszólalása, aki hosszú évek óta vezette településének honismereti szakkörét. Beszél a járszági régió közös múltját és sorskérdéseit felvállaló Jászföld című lapról, amelyet a járszági önkormányzatok szövetsége jelentetett meg, de mert nem minden település vezetője érzi egyformán fontosnak a térség összefogását, a megjelenés sok bajjal jár. Van, ahol még a terjesztéssel sem törődnek, pedig náluk – *Jákóhalmán* – a szombati piacok nyújtotta lehetőség kihasználásával 250 példányt tudnak eladni a 3200 fős településen. Készülnek egy Jákóhalmi Füzetek című sorozat megjelentetésére is. Elsőként a település utca neveinek gyűjteményét adnak ki, amelyre a Lakitelek Alapítványtól sikerült támogatást szerezniük.

Hogy milyen sokféle formában láthatnak napvilágot a honismereti témájú írások, arra jó példa volt *Belegnyei Miklós*, a Tolna Megyei Honismereti Egyesület ideiglenes vezetőségének tagja által ismertetett paksi példa. A városban immár hagyománya van az iskolai lapok kiadásának, amit a nemrég alakult Jámbor Pál Társaság támogat. Az iskolákban régóta működnek az úgynevezett *sajtókörök*, amelyben a diákok és a pedagógusok egy része

Hála József felvételei

együtt dolgozik. Ezeknek a sajtóköroeknek a negyedévenként megjelenő lapja a Szemfüles, a Tollforgató vagy a helyi gimnáziumban a sok tanári gáncsoskodás ellenére megjelent Hiányjel. Ezeket a lapokat elsősorban a diákok írják, szerkesztik és olvassák, s számos honismereti témájú írás kap bennük helyet.

A tanácskozáson általános volt az a vélemény, hogy az új, nemzeti alapokra helyezett iskolai tanterv nagyobb lehetőséget ad a helytörténetnek, de általában a honismereti témáknak az oktatásban való felhasználására, ám ehhez jobban felkészült, a témához érzelmileg is erősebben kötődő pedagógusok szükségesek. Ezért nagyon fontos, hogy a honismeret nagyobb teret kapjon a tanító- és a tanárképző főiskolákon. Ha önálló honismereti tanszékek felállítására ma még általában nincs is meg a lehetőség, törekedni kell arra, hogy a legrátermettebb hallgatók számára lehetőség nyíljon minden pedagógiai főiskolán a honismeret fakultatív megismerésére. Csak így, az egykori pedagógusok érzelmi szintjének elérésével számíthatunk arra, hogy kiszellőztethetjük a nemzet lelkéből a négy évtizedes ideológiai szennyezettséget.

A tanácskozás résztvevői örömmel és köszönettel hallották Rémiák Tibor meghívó szavait, miszerint a honismereti kiadványok szerkesztőinek két év múlva esedékes országos találkozóját Borsod-Abaúj-Zemplén megyében tartjuk meg.

Halász Péter

Iskolamúzeum Ipolyságon

Az ipolysági iskolák közül a honismereti munka terén eddig a Középfokú Mezőgazdasági Szaktanintézet tette a legtöbbet. Hisz nem akármilyen, szlovákiai viszonylatban is ritkaságszámba menő eredménnyel dicsekedhet: az intézetnek saját múzeuma van. Mielőtt ezt részletesebben is bemutatnánk, vessünk egy pillantást az előzményekre.

Az iskola története 1941-ig nyúlik vissza. Akkor alakult az Ipolysági Magyar Királyi Kétéves Téli Mezőgazdasági Iskola, melynek első igazgatója Jakab Rezső volt. A negyvenes évek elején épült az intézmény szép emeletes épülete is. A világháború után az iskola otthonát többször is kisajátította a Csehszlovák Néphadsereg itteni alakulata. A tanítás csak 1950-ben indult meg, de ekkor is csupán a szlovák nyelvű képzést engedélyezték.

Véglegesen csak 1956-ban adták vissza az épületet. Ekkor alakult meg Ipolyságon a Mezőgazdasági Műszaki Középiskola, azaz a technikum, Makray Miklós mérnök igazgató-sával. 1962-ben az addigi állattenyésztő szakon kívül növénytermesztői és mezőgazdasági ökonómiai tagozat is nyílt.

Sajnos, később a technikum magyar osztályait megszüntették, pedig nagy volt irántuk az érdeklődés. 1976-ban az intézmény Mezőgazdasági Szaktanintézeté alakult, egy év múlva pedig Középfokú Mezőgazdasági Szaktanintézet lett, melynek nemsokára – ahogy az akkor gyakori volt – szlovák osztályai is nyíltak. Ma ismét van remény rá, hogy a technikai osztályok visszakerülnek.

Az iskolában a tárgyi néprajzi gyűjtésnek régi hagyományai vannak. Kezdetben ez nem volt elég tudatos, s elsősorban a háztartás eszközeit, a háziipar tárgyait és termékeit gyűjtötték. Egy évtizeddel ezelőtt a több száz összegyűlt tárgyból e sorok írója rendezett kiállítást az iskola kollégiumi klubjában. Ez ösztönzőleg hatott a további kutatómunkára, hisz a gyűjtés ezután még nagyobb lendületet vett. 1988-ban már hozzákezdtek egy iskolamúzeum építéséhez, amely rövidesen el is készült. E téren különösen nagy érdemei vannak az akkori igazgatónak, Danis Ferenc mérnöknek.

A száz négyzetméternyi területű múzeumban bemutatják az intézmény múltját, a regionális történelem emlékeit, Hont megye mezőgazdaságának történetét, a háztartás s a különböző ágazatok eszközeit.

A földművelés munkaeszközei közül figyelmet érdemelnek a különböző boronafajták: a tövis-, a fa- és a vasboronák; továbbá a kapák és a sarlók, az ekék stb. Látható többek közt egy XIX. századi fagerendelyű eke, de van a gyűjteményben két 1895-ből való gözeke is, s nem hiányoznak az 1910 utáni vasekék sem.

A sarlók, vágókésék, kaszák és gereblyék, a gabonatisztító rosták gyűjteménye is igen gazdag, akárcsak az állattartás eszközeinek tárháza. Vannak itt például ló- és ökorpatkók, ostorok, jármok, hámok, sajtárok és fejőszékek, tehénvakarók és pásztorbotok stb. De látni a gyűjteményben sajtprést, hurkatöltőt és gyapjűfésűt, baromfiutat, tyúk- és méhkasokat, pergetőket stb.

Nagy számban megtalálhatók a háziipar eszközei is. A kenderfeldolgozás tárgyai közül a törő, a tiloló és a gereben, a rokka, a motolla, a gombolyító, a csévelő meg a szövőszék. A konyha eszköztára szintén gazdag.

A múzeum négy helyiségében látottak alapján tehát elmondhatjuk, hogy valóban sok anyag gyűlt itt össze, s örülhetünk, hogy megmenekültek az enyészettől. Az anyag elrendezésénél ugyanakkor sokkal nagyobb gondot kellett volna fordítani a szakszerűsége, a tematikus bemutatásra stb., hogy ne tűnjék az egész lerakatszerűnek. Sokszor hiányzik az eszközök pontos megnevezése is. Az átfedéseket szintén ki kellene küszöbölni. Hisz a muzeológiának is megvannak a maga pontos szabályai.

Vannak az egyes helyiségekben olyan tárgyak is, melyek nem illenek bele a vázolt képbe. Gondolok itt elsősorban a szinte szabad prédára kitett múlt század eleji megyei jegyzőkönyvekre s más értékes dokumentumra. Ezeknek talán egy helytörténeti gyűjteményben vagy egy honismereti múzeumban lenne a helyük. Akadnak aztán olyan kiadványok is, melyek végképp nem kapcsolódnak a megyéhez. A régészeti leletek sem épülnek be szerencsésen a sorba.

Zavarólag hat néhány olyan tárgy is, amely nem Hont megyéből került a gyűjteménybe. Márpedig az anyag elsősorban a honti táj mezőgazdaságát hivatott prezentálni. A jövőben tehát elsősorban az agrártörténetre, azon belül is Hont hagyományaira, illetve azok bemutatására kellene összpontosítani. Ahogyan ezt a magyarász szövegek is érzékeltetni akarták.

A múzeum épületéhez kapcsolódik egy gépszín. Itt néhány hintót, szekeret, lovas szánt állítottak ki. Van több talaj-előkészítő és növényápoló gép is. Ezenkívül bemutatnak egy falusi kovácsműhelyt, tartozékaival együtt. A gépszín talán legértékesebb darabja a komplett járgány, illetve a járgányos cséplőgép.

Azt hiszem, annak a diáknak, aki ide egyszer belép, jó áttekintése és megbízható képe lesz mezőgazdaságunk múltjáról. Érdemes lenne elgondolkozni azon, hogy a jövőben a gépszín nem válhatna-e az egész Dél-Szlovákia mezőgazdasági eszközeit bemutató gépparkká. Hisz már most is több más vidékről származó eszközt látni itt. Ehhez viszont szükség lenne egy újabb gyűjtésre, a meglévő anyag szakszerűbb tárolására, a tárgyak jobb védelmére s egy felkészült muzeológusra is.